

รูปแบบการวางผังกลุ่มอาคารในศาสนสถานของศาสนาเต๋า :
กรณีศึกษาศาลเจ้าหน้าจาช่าไต้จื้อ ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

Building Group Layout Model in Taoist Temples :
A case study of Najasataichi Chinese Shrine in Ang Sila Community,
Mueng District, Chon Buri Province

❖ *Lan Changlong* ❖

รูปแบบการวางผังกลุ่มอาคารในศาสนสถานของศาสนาเต๋า : กรณีศึกษาศาลเจ้าหน้าจาช่าไห้จื้อ ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

Building Group Layout Model in Taoist Temples : A case study of Najasataichi
Chinese Shrine in Ang Sila Community, Mueng District, Chon Buri Province

❖ Lan Changlong¹ ❖

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อศึกษารูปแบบการวางผังกลุ่มอาคารและวิเคราะห์ลัทธิปรัชญาและศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน้าจาช่าไห้จื้อ ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน้าจาช่าไห้จื้อมี 3 รูปแบบ ได้แก่ การวางผังแบบสมมาตร การวางผังแบบอิสระและการวางผังตามภาพยนต์แปดทิศ (เป้ยซ่วย) ส่วนลัทธิปรัชญาและศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน้าจาช่าไห้จื้อมีทั้งศาสนาเต๋า ลัทธิขงจื้อ และพุทธนิกายมหายาน

คำสำคัญ : รูปแบบการวางผังกลุ่มอาคาร ศาสนาเต๋า ศาลเจ้าหน้าจาช่าไห้จื้อ

Abstracts

This research is a mixed method research that has two objectives: 1) to study building group layout model and 2) to study philosophical or religious thought that influence building group layout of Najasataichi Chinese shrine in Ang Sila community, Mueng district, Chon Buri province. The researchers will use qualitative research. The research methods are literature analysis, field research and interviews.

The results show that the layout of the buildings in Najasataichi Chinese shrine has three models: symmetrical layout, freestyle layout and the Eight Diagrams layout. Taoist thought, Confucianism and Buddhist thought has an influence on the layout of buildings.

Key word : building group layout model, Taoism, Najasataichi Chinese shrine

¹ นิสิตปริญญาเอก สาขาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม หลักสูตรดุริยางค์บัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทนำ

หน้าจาช่าไห้จื้อเป็นองค์เทพเจ้าที่มีอิทธิพลมากองค์หนึ่งในสังคมจีน คำว่า “หน้าจ่า” เป็นคำศัพท์ที่อ่านตามสำเนียงจีนแต้จิ๋ว ถ้าอ่านตามภาษาจีนกลาง จะอ่านเป็น Ne zha (หน่อจา) คำว่า Ne zha นี้เป็นชื่อที่แปลกมากในประเทศจีน ซึ่งชื่อนี้มีลักษณะพิเศษ 3 ประการ ประการที่ 1 คือ คำว่า Ne zha ไม่มีความหมายแต่อย่างใดในภาษาจีน ประการที่ 2 คือ คำว่า Ne zha ในภาษาจีนกลางนั้นมักจะเขียนดังนี้ “哪吒” (Ne zha) และตัวอักษรจีนทั้ง 2 ตัวนี้ล้วนมีอักษร “口” อยู่ด้านหน้า ซึ่งคำศัพท์เหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคำศัพท์ที่แปลกจากภาษาต่างชาติ ในคัมภีร์ศาสนาพุทธที่แปลเป็นภาษาจีนมีคำศัพท์เหล่านี้มากมาย ดังนั้น จึงสามารถสันนิษฐานได้ว่า คำว่า Ne zha เป็นคำศัพท์ที่มาจากต่างถิ่น ประการที่ 3 ในเอกสารจีนโบราณและเทพนิยายจะเรียกหน้าจาช่าไห้จื้อว่า Ne zha แต่ไม่ได้พูดถึงนามสกุล (Jin Dinghan.2536, หน้า 53) จากลักษณะพิเศษทั้ง 3 ประการนี้พอสรุปได้ว่า คำว่า Ne zha เป็นชื่อที่แปลกจากภาษาต่างชาติ และหน้าจาช่าไห้จื้อเป็นองค์เทพเจ้าที่มาจากต่างถิ่น

สำหรับที่มาของหน้าจาช่าไห้จื้อนั้น นักวิชาการทั้งภายในและนอกประเทศจีนส่วนใหญ่ได้เสนอความคิดเห็น 2 แนว ได้แก่ แนวที่ 1 คือ หน้าจาช่าไห้จื้อมาจากอินเดีย ซึ่งพระคัมภีร์ศาสนาพุทธเรื่อง Bei fang pi sha men tian wang sui jun hu fa yi gui (北方毗沙门天王随军护法仪轨) ในสมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ. 1161-1450) มีข้อความตอนหนึ่งได้เขียนไว้ว่า หน้าจ่าไห้จื้อถือหอกด้วยมือ และมองไปสี่ทิศทางด้วยดวงตาที่ลูกโหลง แล้วกล่าวต่อพระพุทธรูปว่า ข้าพเจ้าเป็นหลานคนที่ 2 ของบุตรชายคนที่ 3 ของท้าวภูเวร ซึ่งท้าวภูเวรพร้อมกับหน้าจ่าต้องกล่าวต่อพระพุทธรูปวันละ 3 ครั้งว่า ข้าพเจ้าปกป้องพระธรรมเพื่อปราชญ์ผู้คิดเรื่องชั่วร้าย ข้อความนี้เป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่า หน้าจ่าเป็นองค์เทพเจ้าองค์หนึ่งในศาสนาพุทธจากอินเดีย และเป็นหลานของท้าวภูเวร แต่ในเอกสารโบราณบางเล่มเขียนไว้ว่า หน้าจ่าเป็นบุตรชายของท้าวภูเวร เช่น Bei fang pi sha men tian wang sui jun hu fa zhen yan (北方毗沙门天王随军护法真言) Pi sha men yi gui (毗沙门仪轨) และ Fo suo xing zan sheng pin (佛所行赞 • 生品) เป็นต้น ส่วนความคิดเห็นแนวที่ 2 คือ หน้าจาช่าไห้จื้อมาจากเปอร์เซียโบราณ ซึ่งเนื้อหาของเทพนิยายที่เกี่ยวข้องกับหน้าจ่าในประเทศจีนคล้ายกับกวีนิพนธ์เรื่อง Shahnameh : the persian book of kings ในเปอร์เซียโบราณ อย่างไรก็ตาม

นักวิชาการส่วนใหญ่ค่อนข้างยอมรับความคิดเห็นแนวที่ 1 เนื่องจากมีเอกสารหรือคัมภีร์ศาสนาพุทธโบราณหลายเล่มในประเทศจีนเป็นหลักฐาน

ก่อนและช่วงสมัยราชวงศ์ซ่งเหนือ (พ.ศ.1503-1670) หน้าจ่าเป็นองค์เทพเจ้าที่ปกป้องศาสนาพุทธ (Liu Wengang. 2552, หน้า 179) แต่ในฐานะที่เป็นบุตรชายของท้าวภูเวร หลังจากหลี่จิ้ง ซึ่งเป็นจอมพลในสมัยราชวงศ์ถังที่ได้ยกย่องเป็นท้าวภูเวร หน้าจ่าก็กลายเป็นบุตรชายของจอมพลหลี่จิ้งและเป็นองค์เทพเจ้าที่สร้างขึ้นใหม่ภายใต้การผสมผสานทั้งวัฒนธรรมจีนกับวัฒนธรรมอินเดีย หลี่จิ้ง (พ.ศ.1114-1192) เป็นบุคคลที่มีอยู่จริงในสมัยราชวงศ์ถัง เนื่องจากหลี่จิ้งเป็นจอมพลที่มีอิทธิพลมากในสังคมจีน ดังนั้น ชาวจีนจึงยกย่องหลี่จิ้งเป็นเทพเจ้าตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง ต่อมา ในสมัยราชวงศ์ซ่งใต้ (พ.ศ.1671-1822) จอมพลหลี่จิ้งกลายเป็นท้าวภูเวร (Liu Wengang.2552, หน้า 180)

ตัวละครเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในวรรณกรรม และเนื้อหาสาระที่น่าสนใจในวรรณกรรมก็จะทำให้ตัวละครได้รับความนิยมจากผู้อ่านทั่วไป นวนิยายเรื่อง ไชอิ๋ว เป็นหนึ่งในสี่สุดยอดวรรณกรรมจีนและได้รับความนิยมจากชาวบ้านมากที่สุด ซึ่งได้ประพันธ์ขึ้นในสมัยราชวงศ์หมิง (พ.ศ. 1911-2187) ในเรื่อง ไชอิ๋ว นี้ หลี่จิ้งไม่ใช่ท้าวภูเวรในศาสนาพุทธดั้งเดิม แต่กลายเป็นลักษณะที่อ่องหรือเทพถือเจดีย์ทอง 7 ชั้นของเจ็กเซียนฮ่องเต้ในศาสนาเต๋า เจ็กเซียนฮ่องเต้ทรงแต่งตั้งหลี่จิ้งเป็นจอมพลปราบปรามปีศาจ เนื่องจากหน้าจ่าเป็นบุตรชายคนที่ 3 ของเจ็กเซียนที่อ่อง และเป็นนายพลที่สำคัญของเจ็กเซียนฮ่องเต้ จึงได้แต่งตั้งเป็นเทพใหญ่ซานถันไห่ห่วย (Liu Wengang.2552, หน้า 181) นวนิยายเรื่อง ไชอิ๋ว เป็นวรรณกรรมที่ทำให้ฐานะของหน้าจ่าที่เป็นเทพเจ้าในศาสนาพุทธปรับเปลี่ยนเป็นเทพเจ้าในศาสนาเต๋า ศาสตราจารย์ Liu Wengang (2552:181) ได้กล่าวว่า ลักษณะภาพลักษณ์ของหน้าจ่าคือ มองจากภายนอกเกี่ยวข้องกับศาสนาเต๋า ส่วนภายในเกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานทั้งศาสนาเต๋าและศาสนาพุทธในตัวหน้าจ่า

นวนิยายที่ทำให้หน้าจ่ากลายเป็นเทพเจ้าในศาสนาเต๋าล้วนๆ คือเรื่อง “เฟิงเลนเหยียนอี” ซึ่งได้ประพันธ์ขึ้นในช่วงราชวงศ์หมิง นวนิยายเรื่องนี้ได้กล่าวว่า หน้าจ่าเดิมเป็นเทพหลังจู่จื่อในศาสนาเต๋ายวนสื่อเตียนจุนซึ่งเป็นเทพที่มีฐานะสูงสุดในศาสนาเต๋าลี้

ให้เทพหลังจากจื่อกลับชาติมาเกิดใหม่เป็นมนุษย์เพื่อช่วยเหลือเจียงจื่อหยา หรือ เจียงไท่กง รบกับราชสำนักซาง (ประมาณ 1057-503 ปีก่อนพุทธศักราช) ส่วนมนุษย์ที่เทพหลังจากจื่อกลับตาลให้จุดใหม่คือหน้าจ่า การแพร่หลายทั้งเรื่อง ไช้อ้ว และเรื่อง เฟิงเลินเหยียนอี้ ทำให้หน้าจ่ากลายเป็นเทพเจ้าที่ได้รับความนิยมจากชาวจีนมาก โดยเฉพาะหมู่เยาเวน

ชาวจีนได้เดินทางเข้ามาค้าขายและอพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยมาช้านาน หลักฐานเครื่องถ้วยจีนและนิทานพื้นบ้านเรื่องเศรษฐีพาลที่เป็นเจ้าเมืองศรีพโล แสดงให้เห็นว่าเมืองศรีพโล ซึ่งเป็นเมืองท่าในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นเป็นชุมชนเมืองที่มีการติดต่อค้าขายกับประเทศจีนและมีชาวจีนตั้งถิ่นฐานอยู่ นอกจากนั้นจิตรกรรมฝาผนังที่วัดหลวงหรือวัดใหญ่อินทาราม ซึ่งเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาก็แสดงให้เห็นว่าที่เมืองบางปลาสร้อยมีชาวจีนอาศัยอยู่มาตั้งแต่สมัยนั้นแล้ว ที่อ่างศิลา บางพระ (เรือ) ศรีราชา บางละมุง สัตหีบ ก็เช่นเดียวกัน (ภารดี มหาขันธ์ และนันท์ชญา มหาขันธ์.2554, หน้า 49) ถึงแม้หลักฐานที่เกี่ยวข้องยังไม่ค่อยชัดเจน แต่สามารถสันนิษฐานว่านวนิยายเรื่อง ไช้อ้ว และเรื่อง เฟิงเลินเหยียนอี้ อาจจะได้อิทธิพลมาจากชาวจีนเข้ามาประเทศไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งตรงกับสมัยราชวงศ์หมิงและสมัยราชวงศ์ชิงตอนต้นของประเทศจีน นอกจากนี้ ยังมีอีกอย่างหนึ่งที่แนวคิดเหล่านี้อาจติดตามมาด้วยคือ ความเชื่อที่เกี่ยวกับหน้าจ่า สืบเนื่องจากชาวจีนที่เดินทางมาประเทศไทย ระหว่างทางเต็มไปด้วยอันตรายที่คาดการณ์ไม่ได้ หน้าจ่าจึงเป็นเทพเจ้าอีกองค์หนึ่งที่กลุ่มชาวจีนนับถือ

ปัจจุบันนี้ ศาลเจ้าใหญ่ที่ชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนสร้างขึ้นเพื่อบูชาหน้าจ่าอย่างน้อยมี 2 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าหน้าจ่าในตำบลบ้านปรก จังหวัดสมุทรสงครามและศาลเจ้าหน้าจ่าชาไห้จื้อ หรือวิหารเทพสถิตพระกิตติเฉลิมที่ตั้งอยู่ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี (ภาพที่ 1) ในศาลเจ้าหน้าจ่าทั้ง 2 แห่งนี้ ศาลเจ้าหน้าจ่าชาไห้จื้อในตำบลอ่างศิลาถือได้ว่าเป็นศาลเจ้าที่ยิ่งใหญ่อลังการแห่งหนึ่งซึ่งมีรูปเคารพของเทพเจ้าหลากหลายองค์มารวมกัน หนึ่งในรูปเคารพเหล่านั้นยังมีองค์ให้ส่วยเอี้ยครบ 60 องค์ จึงทำให้ศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวทั่วไปทั้งในและต่างประเทศได้เดินทางมาเที่ยวชมและขอพรตามปีเกิด ศาลเจ้าหน้าจ่าชาไห้จื้อสร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2534 โดยท่านอาจารย์สมชาย เเฉยศิริ เดิมเป็นศาลเจ้าเล็กๆ ที่มีเนื้อที่ 200 ตารางวา ในปีพ.ศ.2557 ทางมูลนิธิธรรม์ศิมณัฏฐ์ได้ดำเนินการก่อสร้างศาลเจ้าหน้าจ่าชาไห้จื้อ

รวมทั้งที่ดิน 36 ไร่ ศาลเจ้าหน้าจ่าชาไห้จื้อถือได้ว่าเป็นศาลเจ้าจีนที่ใหญ่มากแห่งหนึ่งในประเทศไทย (วันชัย แก้วไทรสุน.วันที่ 16 กันยายน พ.ศ.2559, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 1 ศาลเจ้าหน้าจ่าชาไห้จื้อในตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

เมื่อค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวกับหน้าจ่าในฐานข้อมูลของประเทศจีน เช่น ฐานข้อมูล CNKI ฐานข้อมูล Wangfang และฐานข้อมูล Baidu xueshu ผู้วิจัยพบว่า นักวิชาการส่วนใหญ่เน้นการศึกษาประวัติความเป็นมาของหน้าจ่า นวนิยายที่เกี่ยวกับหน้าจ่าและความเชื่อที่เกี่ยวกับหน้าจ่า ส่วนการศึกษารูปแบบการจัดวางผังกลุ่มอาคารภายในศาลเจ้าที่บูชาเฉพาะหน้าจ่ายังมีน้อยหรือไม่ได้ศึกษาลงลึก ซึ่งคนส่วนใหญ่อาจจะมองข้ามประเด็นนี้ไป อนึ่ง เนื่องจากหน้าจ่าเป็นเทพเจ้าจากต่างถิ่นที่ได้รับความนิยมทั้งผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาเต๋านอกกลุ่มชาวจีนทั้งในและนอกประเทศ ดังนั้น ศาลเจ้าที่บูชาเฉพาะหน้าจ่าคงแฝงปรัชญา ความหมายและคติความเชื่อที่หลากหลายอยู่ในรูปแบบการจัดวางผังกลุ่มอาคารภายในศาลเจ้า

จากบริบทดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง รูปแบบการวางผังกลุ่มอาคารในศาสนสถานของศาสนาเต๋า : กรณีศึกษาศาลเจ้าหน้าจ่าชาไห้จื้อ ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เพื่อตั้งใจถอดความหมายแฝงที่อยู่ภายในรูปแบบการวางผังกลุ่มอาคารของศาลเจ้าหน้าจ่าชาไห้จื้อ และให้ชาวไทย ชาวไทยเชื้อสายจีนและผู้สนใจได้เข้าใจและเรียนรู้วัฒนธรรมจีนที่มีความหลากหลาย โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านการจัดวางผังกลุ่มอาคารในศาสนสถานของศาสนาเต๋า

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน้าจ่าชาไห้จื้อ ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

2. เพื่อวิเคราะห์ลัทธิและศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน้าจาซาไท้จื้อ ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 คือการค้นคว้า รวบรวมและศึกษาข้อมูลเอกสารต่างๆ ดังนี้

1.1 รวบรวมและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของลัทธิเต๋าเนื่องจากปรัชญาในลัทธินี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของศาสนาเต๋า

1.2 รวบรวมและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความรู้ทั่วไปของศาสนาเต๋า เนื่องจากศาลเจ้าหน้าจาซาไท้จื้อเป็นศาสนสถานของศาสนาเต๋า

1.3 รวบรวมและศึกษาข้อมูลทั่วไปของศาลเจ้าหน้าจาซาไท้จื้อ เช่น ที่ตั้ง ประวัติความเป็นมา

1.4 รวบรวมและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาขององค์เทพเจ้าที่สำคัญในศาลเจ้าหน้าจาซาไท้จื้อ เช่น องค์เทพเจ้าหน้าจาซาไท้จื้อ

1.5 รวบรวมและศึกษาข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาและศาสนาพุทธมหายานในประเทศจีน

1.6 รวบรวมและศึกษาทฤษฎี แนวคิด งานวิจัยและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 คือการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากภาคสนาม ซึ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 2 วิธี คือวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสำรวจ และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ ดังนี้

2.1 การสำรวจพื้นที่ศาลเจ้าหน้าจาซาไท้จื้อ เป็นการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดวางผังกลุ่มอาคาร ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจพื้นที่ ได้แก่ กล้องถ่ายภาพ แผนที่ แผนที่ศาลเจ้าหน้าจาซาไท้จื้อ ภาพทางอากาศ

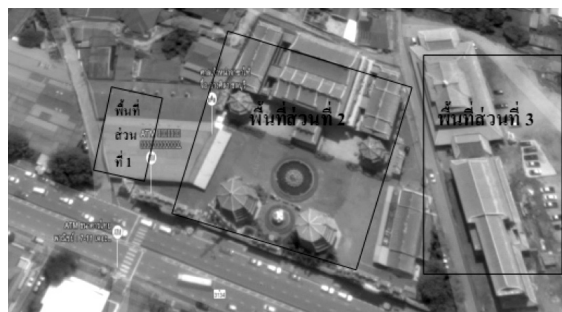
2.2 การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ใช้การสนทนาพูดคุยทั้งอย่างเป็นทางการและอย่างไม่เป็นทางการ โดยการสัมภาษณ์ตามรายการที่กำหนดในแนวคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลตามที่ต้องการ ซึ่งข้อมูลจากการศึกษาจะเก็บรวบรวมอยู่ในรูปแบบของการจดบันทึก

ขั้นตอนที่ 3 คือขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นนี้ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสำรวจมาวิเคราะห์สังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 4 คือนำเสนอผลการศึกษารูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาวิจัย

พื้นที่ของศาลเจ้าหน้าจาซาไท้จื้อสามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน (ภาพที่ 2) ได้แก่ พื้นที่ส่วนที่ 1 ซึ่งด้านหน้าติดกับถนนอ่างศิลา-บางแสน ด้านหลังและด้านขวามือติดกับบ้านเรือนของชาวบ้าน ส่วนด้านซ้ายมือติดกับซอยที่ปรกรวงค์ 1/1 สิ่งก่อสร้างในพื้นที่ส่วนที่ 1 มีแต่โรงเจแห่งเดียว พื้นที่ส่วนที่ 2 ตั้งอยู่ด้านซ้ายมือของพื้นที่ส่วนที่ 1 ซึ่งด้านหน้าติดกับถนนอ่างศิลา-บางแสน ด้านหลังติดกับบ้านเรือนของชาวบ้าน ด้านขวามือติดกับซอยที่ปรกรวงค์ 1/1 ด้านซ้ายมือติดกับซอยที่ปรกรวงค์ 2 อาคารหรือสิ่งก่อสร้างในพื้นที่ส่วนนี้คือ ศาลาที่วามหาพรหม ชุมประตูปแบบจีนทั้งทางเข้าและทางออก อังปี่สามแห่ง ศาลาฟ้าดิน ศาลาที่ประดิษฐานองค์พระแม่ธรณี เสามังกรใหญ่ สระเย็นศิระเพราะพระบริบาล ศาลาที่ประดิษฐานองค์เทพเจ้าหน้าจาซาไท้จื้อ หอกลอง หอระฆัง ลานอเนกประสงค์เก่า อาคารจำหน่ายของที่ระลึกและวิหารหลัก พื้นที่ส่วนที่ 3 ตั้งอยู่ด้านซ้ายมือของพื้นที่ส่วนที่ 2 ซึ่งด้านหน้าของพื้นที่ส่วนนี้ติดกับถนนอ่างศิลา-บางแสน ด้านหลังและด้านซ้ายมือติดกับบ้านเรือนของชาวบ้าน ด้านขวามือติดกับซอยที่ปรกรวงค์ 2 อาคารหรือสิ่งก่อสร้างในพื้นที่ส่วนนี้ได้แก่อาคารที่ประดิษฐานองค์เต้าบ้อหรงกง ลานอเนกประสงค์ใหม่และลานจอดรถ

ภาพที่ 2 การแบ่งพื้นที่ของศาลเจ้าหน้าจาซาไท้จื้อ

ถ้ามองในภาพรวมการวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อ ก็จะเห็นได้ว่าผังที่ใช้อยู่เป็นแบบอิสระ นอกจากนี้ อาคารหรือสิ่งก่อสร้างในพื้นที่บางส่วนยังใช้การวางผังแบบอิสระเช่นกัน เช่น พื้นที่ส่วนที่ 1 และพื้นที่ส่วนที่ 3 ส่วนอาคารในพื้นที่ส่วนที่ 2 ใช้การวางผังแบบสมมาตรเป็นหลักตามแบบแผนโบราณ และอาจจะใช้การวางผังตามภาพยันต์แปดทิศด้วย รูปแบบการวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อมีรายละเอียดดังนี้

1.รูปแบบการวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อ

1.1 การวางผังแบบสมมาตร

การวางผังแบบสมมาตรในศาสนสถานของศาสนาเต๋าดำเนินการตามแนวคิดหยินหยางอยู่ ซึ่งตามแนวคิดนี้ เส้นขีดเขียนในภาพยันต์แปดทิศของผู้ชี้อยู่ทางใต้ ส่วนเส้นขีดเขียนอยู่ทางเหนือและเส้นจี้ (เส้นแนวเหนือใต้) เป็นเส้นแนวแกนหลัก (ภาพที่ 3) ดังนั้น ผู้ที่สร้างศาลเจ้ามักจะนิยมวางอาคารที่สำคัญหรือวิหารหลักอยู่บนเส้นแนวแกนหลักเส้นนี้ และให้อาคารเหล่านี้หันหน้าไปทางเหนือตามแนวเหนือใต้ แนวคิดหยินหยางถือทางใต้เป็นหยางและถือทางเหนือเป็นหยิน (Sun Zongwen, 2548, หน้า 42) ส่วนอาคารที่มีความสำคัญรองลงมาจะจัดอยู่ด้านซ้ายและด้านขวาของเส้นแนวแกนหลักตามแนวตะวันออกตะวันตก อาคารที่อยู่ด้านซ้ายและด้านขวาต้องมีรูปแบบและขนาดเดียวกันเพื่อให้สองข้างนี้มีความสมดุลกัน อาคารที่อยู่ด้านซ้ายและด้านขวาเป็นสัญลักษณ์ของเส้นขีดขานและเส้นขีดหลีในภาพยันต์แปดทิศ เนื่องจากเส้นขีดขานอยู่ทางตะวันออกและเส้นขีดหลีอยู่ทางตะวันตก

ภาพที่ 3 ภาพยันต์แปดทิศของผู้ชี

เมื่อผู้วิจัยสำรวจพื้นที่ส่วนที่ 2 ของศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อ ก็พบว่า เส้นแนวแกนหลักของศาลเจ้า ไม่ใช่เส้นแนวเหนือใต้ แต่เป็นแนวตะวันออกตะวันตก เหตุปัจจัยที่เส้นแนวแกนหลักทำเป็นแนวตะวันออกตะวันตกอาจจะเกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศและการอำนวยความสะดวกการเข้าออกศาลเจ้า แก่บรรดาลูกศิษย์ที่ศรัทธากับนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม นอกจากทิศทางต่างกับแบบแผนโบราณแล้ว การวางผังกลุ่มอาคารในพื้นที่ส่วนที่ 2 ของศาลเจ้า ยังใช้แบบสมมาตร ซึ่งกลุ่มอาคารและสิ่งสำคัญที่อยู่บนเส้นแนวแกนหลัก คือ อังปี้ (ผนังที่ด้านหน้ามีชื่อศาลเจ้าและด้านหลังมีรูปมังกรเก้าตัว) กระถางรูปใหญ่ที่ทำด้วยโลหะ สระเย็นศิระ เพราะพระบริบาล (สระบัว) ศาลาที่ประดิษฐานองค์เทพเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อและวิหารหลัก (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 อาคารและสิ่งสำคัญที่อยู่บนเส้นแนวแกนหลัก

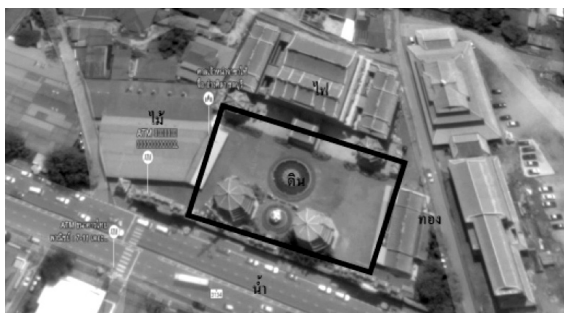
อาคารและสิ่งอื่นๆ ที่อยู่ด้านซ้ายของเส้นแนวแกนหลัก (ทางใต้ของศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อ) ได้แก่ อังปี้ที่มีภาพมังกร สรรพมั่งกร หอระฆัง รูปสิงโตตัวผู้ รูปปั้นท้าวธตรัฐ รูปปั้นท้าววิรุฬหก ศาลาที่ประดิษฐานองค์พระแม่ธรณีและซุ้มประตูทางออก เป็นต้น

อาคารและสิ่งอื่นๆ ที่อยู่ด้านขวาของเส้นแนวแกนหลัก (ทางเหนือของศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อ) ได้แก่ อังปี้ที่มีภาพเสือ สรรพเสื่อ หอกลอง รูปสิงโตตัวเมีย รูปปั้นท้าวภูเวกร รูปปั้นท้าววิรูปักษ์ ศาลาฟ้าดินและซุ้มประตูทางเข้า เป็นต้น

ชาวจีนนิยมวางวิหารหลักอยู่บนเส้นแนวแกนหลักอันเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากแนวคิดการยกย่องพื้นที่ส่วนกลางเป็นพื้นที่ที่มีความเกียรติยศอันสูงสุด ซึ่งแนวคิดนี้ได้บันทึกไว้ในหนังสือหลี่สือซุนชีวในสมัยจ้านกั๋ว (พ.ศ. 67-287) ในหนังสือเล่มนี้ได้เขียนไว้ว่า ราชานในสมัยโบราณมักจะเลือกพื้นที่ส่วนกลาง

มาก่อนตั้งราชธานี และเลือกพื้นที่ส่วนกลางของราชธานีมาสร้างพระมหาราชวัง แล้วเลือกพื้นที่ส่วนกลางของวังมาก่อสร้างศาลเจ้า แนวคิดการยกย่องพื้นที่ส่วนกลางเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์นี้ได้ส่งอิทธิพลต่องานสถาปัตยกรรมจีนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น การวางอาคารที่สำคัญหรือวิหารหลักอยู่บนเส้นแนวกว้างหลักจึงช่วยสะท้อนถึงความมีเกียรติยศอันสูงสุดของผู้มีฐานะหรือผู้มีอำนาจที่ยิ่งใหญ่ในสังคม

การวางผังแบบสมมาตรทำให้กลุ่มอาคารของศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อมีรูปแบบของผังที่คล้ายกับบ้านแบบชื้อเหอย่วน ในสถาปัตยกรรมจีนโบราณ ซึ่งบ้านแบบชื้อเหอย่วนมีอาคาร 4 ด้านล้อมรอบลานโล่ง ในศาสนสถานของศาสนาเต๋าส่วนใหญ่จะวางผังกลุ่มอาคารเป็นบ้านแบบชื้อเหอย่วน (มีอาคาร 3 ด้านล้อมรอบลานโล่งและมีด้านหนึ่งเป็นประตูทางเข้าและกำแพง) และแบบชื้อเหอย่วน หลักแนวคิดของศาสนาเต๋าคิดว่า การวางผังทั้งแบบชื้อเหอย่วนและแบบชื้อเหอย่วนทำให้ผังของศาลเจ้ากลายเป็นรูปสี่เหลี่ยม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับธาตุทอง ธาตุไม้ ธาตุน้ำและธาตุไฟ ส่วนธาตุดินมักจะอยู่ตรงกลาง (ภาพที่ 5) เพราะฉะนั้น การวางผังทั้งสองแบบดังกล่าวจึงทำให้ผังของศาลเจ้ามีครบทั้ง 5 ธาตุ (Wang Qiaoling, 2555, หน้า 302) ซึ่ง 5 ธาตุนี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ประกอบขึ้นเป็นโลก

ภาพที่ 5 ตำแหน่งธาตุทอง ธาตุไม้ ธาตุน้ำ ธาตุดินและธาตุไฟ ซึ่งทิศทางแต่ละธาตุตรงกับภาพยันต์แปดทิศที่อยู่ของชี

นอกจากนี้ การจัดวางกลุ่มอาคารในพื้นที่ส่วนที่ 2 ของศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อยังคล้ายกับตัวอักษรจีน 土 ซึ่งอ่านว่า ภู และหมายถึง ดิน อาคารที่อยู่บนเส้นขีดแนวนอนข้างบนตามรูปร่างของตัวอักษรจีน 土 คือ หอกลอง ศาลาที่ประดิษฐานองค์เทพเจ้าหน่าจาซา และ หอระฆัง ส่วนอาคารที่อยู่บนเส้นขีดแนวนอนข้างล่างคือศาลาฟ้าดิน กระถางธูปใหญ่และศาลาที่ประดิษฐาน

องค์พระแม่ธรณี เส้นขีดแนวตั้งจะเป็นเส้นแนวกว้างหลัก การจัดวางกลุ่มอาคารแบบนี้อาจจะสอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าวที่ว่า ธาตุดินอยู่พื้นที่ส่วนกลางของบ้านแบบชื้อเหอย่วนและแบบชื้อเหอย่วน (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 ตัวอักษรจีน 土 อยู่ในพื้นที่ส่วนกลาง

1.2 การวางผังแบบอิสระ

สิ่งก่อสร้างในพื้นที่ส่วนที่ 1 และพื้นที่ส่วนที่ 3 ของศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อได้ใช้การวางผังแบบอิสระ สิ่งก่อสร้างในพื้นที่ส่วนที่ 1 คือ โรงเจ ส่วนสิ่งก่อสร้างในพื้นที่ส่วนที่ 3 มีอาคารที่ประดิษฐานองค์เต้าบ้อห้วงกง ลานอนเกราประสงคใหม่และลานจอตรด ซึ่งลานอนเกราประสงคใหม่อยู่ตรงกลาง ด้านซ้ายมือของลานฯ เป็นอาคารที่ประดิษฐานองค์เต้าบ้อห้วงกง ส่วนด้านขวามือคือลานจอตรด

1.3 การวางผังตามภาพยันต์แปดทิศ (เปี้ยช่วย)

ภาพยันต์แปดทิศหรือเปี้ยช่วยหรือปากัว เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของศาสนาเต๋า ดังนั้น ศาสนสถานของเต๋ามากแห่งจึงออกแบบและจัดวางกลุ่มอาคารในศาลเจ้าตามภาพยันต์แปดทิศ เช่น ศาลเจ้าซานชิงบนภูเขาเหอเฟิงในเมืองต้าโจวและศาลเจ้าเต๋าในอำเภอเฟิงชีของมณฑลเสฉวน การวางผังกลุ่มอาคารตามภาพยันต์แปดทิศสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดที่เกี่ยวกับจักรวาลและแนวคิดที่เกี่ยวกับการหมั่นฝึกฝนจิตใจของตนให้เข้าสู่บรมสุขของศาสนาเต๋า

จากการสำรวจตำแหน่งของอาคารหรือสิ่งก่อสร้างภายในศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อ ผู้วิจัยคิดว่า ศาลเจ้าแห่งนี้อาจจะมีการวางผังตามภาพยันต์แปดทิศ ซึ่งผังที่คล้ายกับภาพยันต์แปดทิศประกอบด้วยสระเย็นคิระเพราะพระบริบาล ศาลาที่ประดิษฐานองค์เทพเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อ กระถางธูปใหญ่

ลานอเนกประสงค์เก่า อาคารจำหน่ายของที่ระลึก หอกลอง หอระฆัง ศาลาพักผ่อนและศาลาที่ประดิษฐานองค์พระแม่ธรณี (ภาพที่ 7) ในสิ่งก่อสร้างเหล่านี้ สระเย็นศิระเพราะพระบริบาล ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของผังและเป็นสัญลักษณ์ของวงกลมที่อยู่ตรงกลางของยันต์แปดทิศ นอกจากนี้ ในสระน้ำแห่งนี้ยังมีรูปเคารพที่เป็นองค์เทพเจ้าหน้าจาช่าไท้จื่อ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า หน้าจาช่าไท้จื่อเป็นองค์เทพเจ้าประธานของศาลเจ้าแห่งนี้

ภาพที่ 7 การวางผังตามภาพยันต์แปดทิศในพื้นที่ส่วนที่ 2

สิ่งก่อสร้างที่อยู่ทางทิศตะวันออก ทางทิศตะวันตก ทางทิศเหนือและทางทิศใต้ของยันต์แปดทิศคือศาลาที่ประดิษฐานองค์เทพเจ้าหน้าจาช่าไท้จื่อ กระถางรูปใหญ่ ลานอเนกประสงค์เก่าและอาคารจำหน่ายของที่ระลึก อาคารหรือสิ่งก่อสร้างทั้ง 4 ทิศทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดของศาสนาเต๋าทີ่กล่าวว่า 天有四時，地有四方，道有四靈，自然有五行 ซึ่งหมายความว่า ฟ้ามีสี่ฤดูกาล พื้นดินมีสี่ทิศทาง เต๋ามีสี่อย่างที่ดีคือสี่ทิศ และธรรมชาติมีธาตุ 5 อย่าง (ธาตุทอง ธาตุไม้ ธาตุน้ำ ธาตุไฟและธาตุดิน)

สำหรับสิ่งก่อสร้างที่อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ ทางตะวันออกเฉียงใต้ ทางตะวันตกเฉียงเหนือและทางตะวันตกเฉียงใต้ของยันต์แปดทิศคือหอกลอง หอระฆัง ศาลาพักผ่อนและศาลาที่ประดิษฐานองค์พระแม่ธรณี อาคารหรือสิ่งก่อสร้างทั้งแปดแห่งดังกล่าวและสระเย็นศิระเพราะพระบริบาลทำให้ผังเล็กน้อยกลายเป็นผังที่เป็นรูปแปดเหลี่ยมและคล้ายกับภาพยันต์แปดทิศที่แผ่อยู่ในพื้นที่ส่วนกลางของศาลเจ้าหน้าจาช่าไท้จื่อ เนื่องจากศาลเจ้ามีพื้นที่น้อย ข้อจำกัดนี้จึงจะทำให้สิ่งก่อสร้างบางแห่งถูกจัดอยู่ในแนวนอนเดียวกันและทำให้ผังเล็กน้อยไม่เหมือนกับรูปแปดเหลี่ยม สิ่งก่อสร้างที่อยู่ในแนวนอนเดียวกันเช่น

หอกลอง หอระฆังและศาลาที่ประดิษฐานองค์เทพเจ้าหน้าจาช่าไท้จื่อที่อยู่หน้าวิหารหลัก

2. ลัทธิปรัชญาและศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน้าจาช่าไท้จื่อ

ลัทธิปรัชญาและศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน้าจาช่าไท้จื่ออย่างน้อยมี 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดจากศาสนาเต๋า แนวคิดจากลัทธิขงจื้อและแนวคิดจากศาสนาพุทธนิกายมหายาน ส่วนรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ศาสนาเต๋ากับการวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน้าจาช่าไท้จื่อ

2.1.1 ศาสนาเต๋ามีความสำคัญกับตัวเลข แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับตัวเลขนี้ได้พัฒนามาหลักแนวคิดจากหนังสือโจวอี้ ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ได้กำหนดไว้ว่า เลขคู่เป็นหยาง เลขคี่เป็นยิน (Sun Zongwen, 2548, หน้า 42) ดังนั้นจำนวนของอาคารหรือสิ่งก่อสร้างในศาลเจ้าหน้าจาช่าไท้จื่อจึงมีทั้งเลขคี่และเลขคู่ เช่น มีวิหารหลักหนึ่งหลัง ซุ้มประตูสองแห่ง อังปี่สามแห่งและสระน้ำสามแห่ง (สระเย็นศิระเพราะพระบริบาล สระมังกรและสระเสือ) เป็นต้น เรื่องที่น่าสนใจที่สุดคือจำนวนเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นเลข 1 เลข 2 และเลข 3 ซึ่งอาจจะสอดคล้องกับแนวคิดที่บันทึกไว้ในบทที่ 42 ของคัมภีร์เต๋าดังต่อไปนี้ ว่า 道生一，一生二，二生三，三生万物 หมายความว่า เต๋าก็กำเนิดหนึ่ง หนึ่งให้กำเนิดสอง สองให้กำเนิดสาม สามให้กำเนิดสิ่งทั้งหลายทั้งปวง เลขคู่ถือว่าเป็นตัวเลขที่มีความเกียติยศที่สุด ดังนั้น วิหารหลัก สระเย็นศิระเพราะพระบริบาล (สระน้ำที่ใหญ่ที่สุด) ศาลาที่ประดิษฐานองค์เทพเจ้าหน้าจาช่าไท้จื่อและกระถางรูปใหญ่จึงจัดวางบนเส้นแนวแกนหลัก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางของศาลเจ้า

2.1.2 การจัดวางตำแหน่งของสิ่งก่อสร้างบางแห่งนิยมยึดถือหลักฮวงจุ้ยในศาสนาเต๋า การจัดวางสระมังกร อังปี่ที่มีรูปปลากับมังกร สระเสือและอังปี่ที่มีรูปเสือก็ได้รับแรงบันดาลใจจากแนวคิดมังกรเขียวอยู่ด้านซ้ายและเสือขาวอยู่ด้านขวาของศาสนาเต๋า ซึ่งสระมังกรและอังปี่ที่มีรูปปลากับมังกรจัดวางอยู่ด้านซ้ายของ

เส้นแนวแกนหลักของศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อ ส่วนฝั่งตรงกันข้ามคือสระสี่และอิงบี่ที่มีรูปเสือ

2.1.3 สถาปัตยกรรมในศาสนสถานของเต๋านั่นการผูกพันกับธรรมชาติ เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2544 สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารีทรงปลูกต้นสาละ เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2545 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงปลูกต้นศรีมหาโพธิ์และเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2545 พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรราชาทินัดดามาตุทรงต้นสาละในศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อ การปลูกต้นไม้ในศาสนสถานสอดคล้องกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับทางแห่งธรรมชาติ ซึ่งเน้นความสวยงามแห่งธรรมชาติเป็นหลัก (Zhang Yuying, 2543, หน้า 199) เนื่องจากการแสวงหาความสวยงามแห่งธรรมชาติเป็นเป้าหมายที่สูงสุดของศาสนาเต๋าดังนั้น การก่อสร้างศาสนสถานของเต๋าก็ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมและธรรมชาติ เพื่อสร้างความบริสุทธิ์ให้แก่ร่างกายและจิตใจ การเป็นหนึ่งในเดียวกับธรรมชาติ (天人合一) ก็ถือว่าเป็นแนวคิดที่สำคัญอีกแนวคิดหนึ่งสำหรับศาสนาเต๋า

2.1.4 ศาสนาเต๋าให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างบรรยากาศของศาสนสถานให้เหมือนกับโลกของเทพยดา ตามการวางผังแบบสมมาตรในสมัยโบราณ กลุ่มอาคารที่สำคัญบนเส้นแนวแกนหลักมักจะหันหน้าไปทางเหนือ แต่วิหารหลักของศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อหันหน้าไปทางตะวันตกที่เป็นทะเล ถ้าเดินขึ้นชั้นที่ 4 ของวิหารหลักและมองไปทางทิศที่มีทะเล ก็จะมีความรู้สึกว่า ศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อไม่เพียงแต่มีธรรมชาติอันเงียบสงบแล้วยังมีบรรยากาศที่เหมือนกับโลกของเทพยดาด้วย นอกจากนี้ศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อแล้วศาสนสถานของเต๋าในเมืองชิงต่าว มณฑลซานตงของประเทศจีนส่วนใหญ่จะให้กลุ่มอาคารหลักหันหน้าไปทางตะวันออกที่เป็นทะเล เพื่อสร้างบรรยากาศที่เหมือนกับโลกของเทพยดา นอกจากนี้ การหันหน้าไปทางทะเลอาจจะเกี่ยวข้องกับหลักฮวงจุ้ยที่กล่าวว่าด้านหน้าควรมีแม่น้ำไหลผ่านและด้านหลังพึงภูเขาหรือแนวคิดที่เกี่ยวกับน้ำในบทที่ 66 ของคัมภีร์

เต๋าต่อจึงว่า แม่น้ำและทะเลได้สมญาว่า เจ้าแห่งลำธาร ทั้งปวง ทะเลเป็นเจ้าแห่งลำธาร การวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อจึงควรหันหน้าไปทางอ่าวอ่างศิลา

2.1.5 การวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อถือหลักแนวคิดไท้จี่เกิดจากอู๋จี้ ชั้นที่ 4 ของวิหารหลัก คือชั้นที่สูงสุดของศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อ ซึ่งชั้นนี้มีชื่อว่า อู๋จี้เตียนหรือตำหนักอู๋จี้ คำว่า อู๋จี้หมายถึง ความว่าง ไม่มีศูนย์กลาง ไม่มีขอบเขต และสรรพสิ่งล้วนเกิดจากความว่าง ส่วนคำว่า ไ้ แปลว่า สูงสุด จี้ แปลว่า สุดยอด เมื่อรวมกันมีความหมายว่า สุดยอดของสูงสุด ตามหลักแนวคิดของลัทธิเต๋า อู๋จี้ก่อเกิดไท้จี่แล้ว ไ้จี่ก่อเกิดยินกับหยาง ซึ่งอู๋จี้ถือว่าเป็นเป้าหมายที่สูงสุดของเต๋า เพราะฉะนั้น การวางอู๋จี้เตียนอยู่ชั้นที่สูงสุดในศาลเจ้าฯ จึงสอดคล้องกับหลักแนวคิดที่กล่าวมานี้

2.2 ลัทธิขงจื้อกับการวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อ

ลัทธิขงจื้อมีอิทธิพลต่อสังคมจีนอย่างมากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อิทธิพลของลัทธิขงจื้อในการวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อดังต่อไปนี้

2.2.1 ลัทธิขงจื้อสนับสนุนการฟื้นฟูระบบหลี่ (จริยธรรม) ของราชวงศ์โจว (ประมาณ 503 ปีก่อนพุทธศักราช-พ.ศ. 287) ซึ่งระบบจริยธรรมของราชวงศ์โจวมีการกำหนดให้ตั้งศาลบูชาผีบรรพบุรุษอยู่ด้านซ้ายมือและให้ศาลบูชาเสือ (พระเสื้อเมืองหรือเจ้าดิน) อยู่ด้านขวามือ (左宗右社) แนวคิดการจัดวางศาลดังกล่าวก็มีอิทธิพลต่อการจัดวางศาลาฟ้าดินและศาลาที่ประดิษฐานองค์พระแม่ธรณีในศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อ ซึ่งศาลาฟ้าดินจัดอยู่ด้านขวามือของเส้นแนวแกนหลัก แต่เนื่องจากศาลเจ้าฯ แห่งนี้เป็นศาสนสถานของเต๋า ศาลบูชาผีบรรพบุรุษจึงเปลี่ยนเป็นศาลาที่ประดิษฐานองค์พระแม่ธรณีตามความต้องการของชาวไทยเชื้อสายจีนที่นับถือศาสนาเต๋า

2.2.2 ลัทธิขงจื้อยกย่องระบบราชาธิปไตย ให้ความสำคัญกับกษัตริย์หรือหวังผู้ว่าเป็นผู้ที่ได้รับโอกาสจากสวรรค์ให้มากปกครองคนหมู่มากแต่เพียง

ผู้เดียว (วารุณี หวัง, 2557, หน้า 280) อยู่หวงหรือเจ็กเซียนฮ่องเต้ได้ยกย่องเป็นพระมหากษัตริย์บนสวรรค์ ดังนั้น หอบูชาพระองค์จึงตั้งอยู่ชั้นที่ 3 ของวิหารหลักในศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อ ซึ่งหอบูชานี้ก็อยู่บนเส้นแนวแกนหลักเช่นกัน นอกจากนี้ ลัทธิขงจื๊อยังสนับสนุนการกำหนดบทบาทหน้าที่ ลำดับความสำคัญของบุคคลต่อบุคคล โดยมีความแตกต่างระหว่างผู้อาวุโสกับผู้เยาว์ และความแตกต่างของชนชั้นจากบนลงล่างหรือระบบศักดินา สถาปัตยกรรมจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่สำคัญในการกำหนดสถานะดังกล่าว (วารุณี หวัง, 2557, หน้า 280) อยู่หวงเป็นกษัตริย์และหน่าจาซาไท้จื้อจึงเป็นเจ้ายาย หอบูชาองค์เทพเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อจึงจัดวางอยู่ชั้นที่ 2 ของวิหารหลัก ซึ่งหมายถึงอยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์

2.2.3 ลัทธิขงจื๊อยกย่องการมีระเบียบกฎเกณฑ์ทำให้การวางผังอาคารเป็นไปในรูปของผังสี่เหลี่ยม (วารุณี หวัง, 2557, หน้า 280) แนวคิดของลัทธิขงจื๊อนี้ก็ได้ส่งอิทธิพลต่อการวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อ ซึ่งในพื้นที่ดินส่วนที่ 2 ของศาลเจ้า มีลานโล่งที่มีลักษณะคล้ายกับรูปสี่เหลี่ยม ซึ่งอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่ล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน คือทางตะวันออกคือวิหารหลัก ทางตะวันตกคือกำแพงที่ติดกับถนนอ่างศิลา-บางแสน ทางเหนือคือลานอเนกประสงค์เก่าและทางใต้คืออาคารที่จำหน่ายของที่ระลึก

2.3 พุทธนิยามหายานกับการวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อ

หอระฆังและหอกลองเป็นสัญลักษณ์ด้านงานสถาปัตยกรรมในสมัยโบราณของจีน ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในสมัยสามก๊กหรือก่อนสมัยสามก๊ก หลังจากนั้นการจัดวางหอระฆังกับหอกลองในวังและเมืองใหญ่ๆ เป็นที่นิยมในสังคมจีน ในศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อก็ได้วางหอระฆังและหอกลอง ซึ่งรูปแบบการวางอาจจะได้รับอิทธิพลจากพุทธนิยามหายาน

การจัดวางหอกลองอยู่ทางตะวันออกและหอระฆังอยู่ทางตะวันตกเป็นระเบียบกฎเกณฑ์ของสถาปัตยกรรมในสมัยราชวงศ์ถัง แต่ในวัดพุทธนิยามหายานมักจะวางหอระฆังอยู่ทางตะวันออกและวางหอกเก็บคัมภีร์อยู่ทางตะวันตก ต่อมารูปแบบการจัดวางหอระฆังและหอกเก็บคัมภีร์ได้ส่งอิทธิพล

ต่อศาลเจ้าของศาสนาเต๋า ในสมัยราชวงศ์ซ่งใต้ (พ.ศ. 1670-1822) ศาลเจ้าที่เป็นทั้งสถานที่ประกอบพิธีกรรมของชาวบ้านและศาสนสถานของศาสนาเต๋าสวนหนึ่งเริ่มมีรูปแบบการวางหอระฆังอยู่ทางตะวันออกและวางหอกลองอยู่ทางตะวันตก ในสมัยราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1814-1911) รูปแบบการวางหอระฆังและหอกลองนี้ได้แพร่หลายในศาลเจ้าของศาสนาเต๋า เมื่อเข้าสู่สมัยราชวงศ์หมิง (พ.ศ. 1911-2187) วัดพุทธนิยามหายานได้เปลี่ยนรูปแบบการจัดวางหอระฆังและหอกเก็บคัมภีร์มาเป็นรูปแบบการวางหอระฆังและหอกลอง ในสมัยราชวงศ์ชิง (พ.ศ. 2187-2454) การใช้รูปแบบการวางหอระฆังและหอกลองได้พัฒนามาเป็นระเบียบกฎเกณฑ์ของสถาปัตยกรรมในวัดพุทธนิยามหายาน ศาลเจ้าของศาสนาเต๋าและที่อยู่อาศัยของคนทั่วไป (Xin Deyong, 2554, หน้า 20) อนึ่ง การจัดวางรูปปั้นท้าวตตรู รูปปั้นท้าววิรุฬหก รูปปั้นท้าวท้าวภูธร รูปปั้นท้าววิรูปักษ์ในศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อยังได้รับแรงบันดาลใจจากพุทธนิยามหายานด้วย

อภิปรายผล

ก่อนที่จะอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ควรจะต้องทำความเข้าใจกับความสัมพันธ์และความแตกต่างระหว่างลัทธิเต๋าและศาสนาเต๋า ลัทธิเต๋า คือลัทธิที่เกี่ยวกับปรัชญาและผู้ก่อตั้งคือเล่าจื๊อ ส่วนศาสนาเต๋า คือศาสนาประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นในประเทศจีนและผู้ก่อตั้งคือจางเต้าหวง ความสัมพันธ์ระหว่างลัทธิเต๋าและศาสนาเต๋า คือ ศาสนาเต๋านำแนวคิดของลัทธิเต๋ามาปรับใช้ และยกย่องให้เล่าจื๊อเป็นองค์เทพเจ้าไท้ซิงเต๋า เต๋อเทียนจุนและให้จางจื๊อเป็นองค์เทพเจ้านานหวาเงินเหริน พุดอย่างง่ายๆ ก็คือศาสนาเต๋าเป็นผู้สืบทอดและพัฒนาแนวคิดของลัทธิเต๋าเนื่องจากลัทธิเต๋าค่อยๆ เสื่อมลงไปหลังสมัยราชวงศ์จิ้น แต่ศาสนาเต๋ากลับค่อยๆ เติบโตขึ้นจนเป็นศาสนาที่มีอิทธิพลมากในสังคมจีน ความแตกต่างที่ชัดเจนทั้งลัทธิเต๋าและศาสนาเต๋า คือ ศาสนาเต๋ามีพิธีกรรมทางศาสนามากมาย และมีนักบวชที่ต้องถือศีลประจำอยู่ในศาลเจ้า แต่ลัทธิเต๋ามีพิธีกรรมทางศาสนา และไม่มีนักบวช เป็นต้น เพราะฉะนั้นผู้วิจัยจึงคิดว่า การวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน่าจาซาไท้จื้อได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของศาสนาเต๋า ซึ่งก็รวมถึงแนวคิดของลัทธิเต๋าที่จัดอยู่ในศาสนาเต๋านั่นเอง

รูปแบบการวางผังกลุ่มอาคารในพระมหาราชวังของประเทศจีนในอดีตมักจะใช้การวางผังแบบสมมาตรเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลัทธิขงจื๊อ ศาสนสถานของศาสนาเต๋าได้ใช้การวางผังแบบสมมาตรก็เพราะว่าศาสนาเต๋าดำเนินการสนับสนุนจากจักรพรรดิในหลายสมัย เช่น จักรพรรดิของราชวงศ์ถังยกย่องเล่าจื๊อเป็นบรรพบุรุษและพระมหาราชวังมีชื่อเรียกว่ากง ดังนั้นศาสนสถานของเต๋าก็เรียกว่ากง (Zhang Yuying, 2543, หน้า198) หลังจากได้ใช้ชื่อว่า กง ผังของศาสนสถานของศาสนาเต๋า จึงมีบางแห่งได้ใช้ผังของพระมหาราชวังและมีขนาดเล็กกว่า ส่วนศาลเจ้าหน้าจาช่าไท่จื๊อยังมีอีกชื่อหนึ่งชื่อว่าเต๋า เต๋อ เทียน หลิง กง ซึ่งมีคำว่า “กง” ในชื่อเต็มเช่นกัน การวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน้าจาช่าไท่จื๊อจึงปรากฏร่องรอยทางความคิดว่าได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของลัทธิขงจื๊อ

ศาสนาพุทธได้แพร่หลายเข้ามาในประเทศจีนเมื่อประมาณพุทธศักราช 608 ในสมัยของพระจักรพรรดิหมิงตี้แห่งราชวงศ์ฮั่นตะวันออกพระจักรพรรดิหมิงตี้ทรงจัดส่งคณะทูตไปสืบพระพุทธศาสนาในรัฐต้าโรว์จื๊อ (อยู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศจีน) แล้วได้นิมนต์พระภิกษุ 2 รูปคือพระกาศยปมาตังคะ และพระธรรมรักษ์รวมทั้งพระคัมภีร์สี่สือเอ้อจางจึงมาถึงนครลั่วหยางพระจักรพรรดิหมิงตี้ทรงให้พระภิกษุ ๒ รูปนี้พำนักอยู่ในที่ทำการทางราชการที่ชื่อว่าหงหลู่สือ ซึ่งเท่ากับกระทรวงการต่างประเทศในปัจจุบัน ต่อมา พระองค์ทรงสั่งให้สร้างไปหม่าสือ (วัดม้าขาว) ขึ้นเพื่อให้พระภิกษุ 2 รูปเข้าอยู่ซึ่งชื่อของวัดมีคำว่าสือก็ได้มาจากชื่อของหงหลู่สือในฐานะที่เป็นสถานที่ทำการทางราชการ กลุ่มอาคารในหงหลู่สือคงจะใช้การวางผังแบบสมมาตร ดังนั้นวัดม้าขาวจึงใช้การวางผังแบบสมมาตรในฐานะที่เป็นวัดหลวงหรือวัดแห่งแรกในประเทศจีน หลังจากนั้น วัดที่สร้างขึ้นในประเทศจีนมีการจัดวางสิ่งก่อสร้างและสิ่งที่สำคัญตามแบบแผนของศาสนาพุทธที่ได้ผสมผสานทั้งวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมอินเดียโบราณในผังแบบสมมาตร เช่น เจตีย์ ท้าวจตุโลกบาล หอระฆังและหอกลอง

สรุป

รูปแบบการวางผังฯ เนื่องจากได้รับแรงบันดาลใจจากศาสนาพุทธ การวางผังกลุ่มอาคารในศาสนสถานของศาสนาเต๋าก็มีบางส่วนคล้ายกับวัดของศาสนาพุทธ ดังที่ศาสตราจารย์ Xin Deyong (2554:27) ได้กล่าวว่า ศาสนาเต๋าก็เกิดจากการเลียนแบบขนบของศาสนาพุทธ (道教的产生, 本来是模拟佛教制度的结果) การจัดวางหอระฆังและหอกลองอยู่ด้านหน้าของวิหารหลักในศาสนาเต๋า อาจได้รับแรงบันดาลใจสืบเนื่องจากศาสนาพุทธ อนึ่งวัดพุทธมีการจัดตั้งท้าวจตุโลกบาล ส่วนศาลเจ้าของเต๋าก็มีการจัดวางรูปสี่แม่ทัพ คือ แม่ทัพหม่า แม่ทัพจ้าว แม่ทัพเวินและแม่ทัพกวน (กวนอู) ทั้งสี่องค์จัดวางตามแบบของพุทธนิกายมหายาน

ระบบความเชื่อหลัก 3 แนวคิด คือ ลัทธิขงจื๊อ ศาสนาพุทธ และศาสนาเต๋าเปรียบเหมือนล้อของรถสามล้อที่ช่วยกันผลักดันให้สังคมจีนเคลื่อนตัว เกิดพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ส่งอิทธิพลกับรูปแบบการวางผังกลุ่มอาคารในศาลเจ้าหน้าจาช่าไท่จื๊อ ซึ่งถือได้ว่าเป็นผลงานจากการผสมผสานของ พลังความเชื่อที่ช่วยขับเคลื่อนของลัทธิขงจื๊อ ศาสนาพุทธนิกายมหายานและศาสนาเต๋าดำเนินมา

บรรณานุกรม:

- ภารดี มหาขันธ์, นันทชัย มหาขันธ์. (2554). ตระกูลแซ่ในจังหวัดชลบุรี : วิถีและพลัง.ชลบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
- วารุณี หวัง. (2557) . ประวัติศาสตร์และแนวคิดสถาปัตยกรรมจีน. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- Liu tao. (2557) . Culture of the Taoism.Hefei:Huangshanshushe
- Wang Qiaoling. (2555) . Taoism Fengshui and Aesthetics.วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาจีน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเจ้าเจียง
- Zhang Yuying. (2543) . 中国佛道艺术.北京:宗教文化出版社
- Sun Zongwen. (2532) . 南方道教建筑艺术初探 (二) .古建园林技术.2532 (2) :42
- Xin Deyong. (2554) . 唐代都邑的钟楼与鼓楼—从一个物质文化侧面看佛道两教对中国古代社会的影响.文史哲.2554 (4) :20-27
- Jin Dinghan. (2536) . 《封神演义》中几个与印度有关的人物.南亚研究.2536 (3) :53
- Liu Wengang. (2552) . 哪吒神形象演化考论.宗教学研究.2552 (3) :180-181
- Huang Haide. (2547) . 道家、道教与道学.宗教学研究.2547 (4) :1-9
- Wang Xiangfeng. (2551) . 简谈道家与道教.华夏文化论坛.2551 (1) :56-61
- วันชัย แก้วไทรสุน. วันที่ 16 กันยายน พ.ศ.2559, สัมภาษณ์